

voventis absentia, ac expensæ commoratorum in loco peregrinationis, temporisque spatium, quod fuisse in peregrinatione infumendum, haberi per oculos debent. In his omnibus sicut nimia morositas declinanda est, ita quoque summa oſtēntia vitari debet, & ad prudentis economiæ leges omnia iura revocanda, ut communitur Auctores docent, possitimum Suarez.

VI. Quarta regula. Necessè haud est ut votum personale in personale, & reale in reale commutetur, quamquam id congruum, & expediens sit, dum commoda potest commutari talem servare regulam. Hoc colligitur ex cap. 11. de voto, ubi votum peregrinationis Hierosolymitana, quod est personale, in votum elemosynæ, quod est reale, commutatum legitur. Ratio quoque clara est. Quippe in votorum commutationibus cultus Dei, & spiritualis voventis utilitas consideranda sunt. Hæc autem duo æque reperiri possunt in actionibus personalibus, ac realibus. Non est ergo attendenda æqualitas mathematica, sed moralis: quæ prout magis vel minus promovet divinum cultum, magis aut minus apta est ad constituendam æqualitatem cum priori materia.

VII. Sexta regula. In votorum conditionalium commutatione consideranda est quam contingens sit eventus conditionis, dum votum conditioni illigatum commutandum est in absolutum. Vovisti e. g. erogare decem aureos in elemosynam, si navis salva pervenerit ad portum. Petis ante adventum navis, votum commutari in absolutum. Prout magis vel minus probabilis est adventus navis in portum, poterit augeri, vel minui quantitas elemosynæ. Si dubius sit adventus, degen in quinque; si valde probabilis, in septem circiter commutare poterit; si fieri sit in contracta aſſecurationis, in quo magis exigitur pretium, prout magis incertus est eventus. Vovisti Religionem, si pater incolumis ex infirmitate valeat. Petis commutari votum, antequam pater sanus fiat. Tunc commutandum est in matris, aut minus omnis, secundum quod maius, aut minus est patris vite periculum. Si votum conditionale commutetur in aliud conditionatum, & conditiones sint æque dubiæ, in æqualem materiam commutato facienda est. Si vero magis certa conditio adiciatur; materia quæ substitui debet, minuenda est. Si commutatio fieri, conditione impleta; tunc commutatio fieri debet in æqualem materiam: quæ votum absolutum in aliud absolutum commutatur.

Idem dicendum est de voto penali, si commutandum sit post penam contractam: tunc enim votum evasit absolutum, atque adeo regulæ commutationis voti absoluti servandæ sunt. Quando autem votum commutandum est, pena nondum contracta, tunc consideranda est non solum materia, sed etiam pena. Qui plura de hoc cupit, consulat Sanchez *loc. cit.* nec enim tanti momenti sunt, ut fulsorem requirant sermonem.

VIII. Ultima regula. In qualibet votorum commutatione semper spectanda, & ponderanda est voventis fragilitas, cavendumque ne multum gravetur, aut periculo transgrediende novæ obligationis expositus maneat. Facillime est indulgendum, ut commutatio in ea opera fiat quæ eidem faciliora evadunt. Ut, si solitus vovens sit ieiunare, preces fundere, sacram lectionem frequentare &c. in eiusmodi opera vota commutari possunt, ceteris tamen circumstantiis spectatis. Quandoquidem optio exhibenda voventi est, ut ea sibi seligat onera quæ minus sibi gravia videntur. Frequentia sacramentorum est sanctum illud opus in quod plurima vota commutari possunt. Cui namque hæc non prodest frequentia moderata, v. g. semel in menſe, summopere de eo est pertimescendum.

IX. Exempla quorundam votorum commutatorum subſidio ex iure, optimiſque Auctorebus eruta. *Cap. Venientibus de voto,* commutatur votum Hierosolymitanum edium a quodam puero, cum quo dispensandi causa iusta erat, in votum elemosynæ, qua toto vite curriculo uni pauperi provideret. *Et cap. Magne, eodem titulo,* votum talis peregrinationis ab Episcopo factum commutatur in hoc ut expensas accessus, & recessus illuc mittat; itineris vero incommoda, & labores vigiliis, ac frequentibus ieiuniis compenſet.

X. In peregrinatione communitur Auctores considerant, utrum iter pedestre sit, nec ne. Si vovens pedelle peragere debeat peregrinationem; laborem unius diei itineris pedestris in unius diei ieiunium recte commutari posse docerunt, & duorum dierum in duo ieiunia &c. Si iter pedestre non fuerit, sed equis, laborem quatuor dierum in unius diei ieiunium optime permutandum esse conſtitunt.

XI. Animadverſus Medina Lib. I. *Sem. cap. xv. §. 7. reg. 3.* quod qui commutare debet votum ingrediendi Religionem Dominicam, perpendere debet onera subeunda a vovente, nempe quotidianam officii canonici recitationem, ieiunia septem mensium in annos singulos, perpetuam a carnibus abstine-

tiam, indusia lineæ ad carnes semper defendenda. Porro inferi, hoc votum commutandum esse in hoc onera, ut scilicet vovens ieiunare toto tempore vite singulis sextis feriis, de quindena in quindena, sacra exomologesi præmissa, sacram sumat Euchariſtiam, quoties palmos recitet penitentiæ, & elemosynam iuxta suam facultatem erogat. Adderem ipse vestitum modestum cum in colore, tum in ornamentis aureis, vel argenteis non adhibendis. Votum simplex castitatis non posse pura commutatione tolli, docet Sotus *Lib. VII. de iust. g. 1v. art. 2.* iuxta illud Proverb. xvi. *Omni ponderatio non est digna continentis anime.* Propterea subdit aliqua dispensationis necessario permiscendum esse.

XII. Votum non inveniendi matrimonium commutare solent in confessionem singulis mensibus peragendam per biennium, aut trien-

nium. Adderem aliquam elemosynam erogandam puella pauperi quæ religiosum statum amplecti velit.

XIII. Votum sacerdotii suscipiendi commutandum esse communiter dicunt in quotidianam palmorum penitentiæ cum litanis, vel Officii B. Virg., vel Rosarii recitationem, in confessionem, & communionem in quindenas singulas, in votum castitatis servandæ in seculo, & in obligationem conferendi singulis mensibus elemosynam pro una Missa celebranda. Si votum respuat castitatis, ut est probable, ieiunare singulis sextis feriis toto tempore vite sue. Sed in votis similibus factus erit simul cum commutatione dispensationem postulare ab illis qui facultate polent eam impetiri. Quia in tam gravibus votis vix adeit materia digna subroganda, ut optime advertit Sanchez *loc. cit. n. 42.* Et hæc de votis dicta sufficiant.

LIBER QUINTUS IN DECALOGUM.

SECUNDUM PRÆCEPTUM TRACTANS.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumperit nomen Domini Dei sui frustra. Exod. cap. xx. vers. 7.

P R Æ L O Q U I U M.

Amplissimam disputationis materiam nobis primum Decalogi præceptum suppeditavit. Secundum vero argumentum exhibet differendi, non quidem adeo vultum, sed multo ob Christianorum pravitatem luctuosius. In istius namque præcepti commentario quod fulsore calamo versandum suscipio, est illud iururandum quod gentibus omnibus, quantumvis feris, barbaris, & incultis, sanæ semper fuit venerationi, magnoque in pretio habitum. At o tempora, o mores! Quamvis christiana religio præ omnibus aliis lectis iuramenti sanctitatem profiteatur, quantumvis in extremis dumtaxat eventibus, pluribusque servatis conditionibus, maximeque cautione, & reverentia sanctum Dei nomen iurandum doceat: nihilominus tamen est huius lane, & evangelicæ doctrinæ abusus, ut Christianorum plurimi nihil frequentius in ore habeant quam iuramenta, modo in pacis, & contractibus firmandis, modo in rerum emptione, & venditione, nunc in ludis, & oblectamentis, nunc denique in omni familiari sermone. Hæc porro iurandi frequentia tantam peierandi invehit consuetudinem, ut JESU Christi legem, & professionem contemptam, ludibrio, & vituperio vel penes infideles ipsos exponat. Nec enim in animum sibi inducere Ethnicis valent, ut credant Christianos verum Deum fide, spe, & caritate colere, ac diligere, cum illos audiant sacrosanctum eisdem nomen passim contemnere, eodemque in omni fere verbo abuti. Veram enim vero, quod uberiori lacrymarum fontem depolcit, est Casuistarum quorundam doctrina, qua non iurandi consuetudinem ad iustas, rectas-

mo, utpote infimi fabellii, Deum in testem adducere, potissimum ad confirmandos humanos contractus, pacta, & negotia. Persona enim Dei supremi ordinis est: idcirco non potest ad hæc inferiora commercia firmanda invocari sine monstruosa ordinis pervertitate.

III. Veritas fidei est, non omne iuramentum prohibuit, vel illicitum esse Christianis. D. Thom. 2. 2. q. lxxxix. art. 2. hanc assertionem tum Scripturarum auctoritate, tum ratione, tum Sanctorum exemplis evincit. Iuramentum in primis suapte natura honestum demonstrat ex illius origine, & fine. *Ex origine quidem, quia iuramentum est introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & universalem omnium cognitionem, & provisionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iustificandum homines, & frueturum contravertas.* Deinde ostendit Deum ipsum iuramentum precepisse; quod nunquam fecisset, si iuramentum suapte natura illicitum esset. Porro Deut. vi. hæc habentur: *Dominum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen eius iurabis.*

IX. Confirmatur assertio nostra Sanctorum exemplis. Apostolus Paulus ad Rom. xi. Deum in testem vocavit his verbis: *Testis enim mihi est Deus. Iuramento quoque ius est II. ad Corinth. i. Ego autem testes Deum invoco in animam meam, quod parens vobis non venit ultra Corinthum.* Quæ ad Galatas scripta, iuramento firmavit cap. i. *Quæ autem scribo vobis, etiam coram Deo, quia non mentior.* Quid plura? Deus ipse promissionem Abraham factam iuramento confirmavit: *Per vinctissimum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti rem hæc &c.* Tandem sacre Scripture testimonis accedit consuetudo Ecclesiarum, quæ iuramentorum usum, necessarii conditionibus servatis, semper approbavit, sæpius iuramenta exegit vel ad abiurandum hæresim, vel ad delictorum purgationem, vel ad confirmandam pacem, & obedientiam, vel ad finiendas lites, ut testatur Paulus ad Hebr. vi. ubi asserit, quod iuramentum sit *omnis controversiarum finis, & confirmatio.* Quæ factus declarata habentur in *statutis de hæret. de iurand.* & in Concilio Ephesino I. & Constant. & in titul. de purgat. canonica.

V. Ad argumenta hæreticorum, omissis variis responsionibus Hieronymi, Bernardi, & aliorum Patrum, ea reponimus quæ exhibent Augustinus, & Thomas. Istorum enim responsa omnibus fere probantur. Porro Au-

gustinus de serm. D. in mont. Lib. I. cap. xxv. exponit descriptum Matthæi textum, illamque his verbis interpretatur. *Ita ego intelligitur precepisse Dominum ne iuraretur, ne quisquam sicut bonum appetat iusurandum, & assiduitate iurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in malis iuramentum habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitate. Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur: Sit autem sermo vestrum, Eli, est, Non, non: hoc bonum est, & appetendum. Quod autem amplius est, a malo est: id est, si iurare cogeris, factus de necessitate venire infirmitas eorum quibus aliquid iuraveris: quia infirmitas utique malum est, unde nos quædam liberari deprecamur, cum dicimus: Libera nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est... sed a malo est illius, cuius infirmitate iurare cogeris.* Hanc eandem responsionem præbet Augustinus citato Tom. IV. Lib. de mendac. cap. xv. ubi eam firmat Pauli exemplo. *Iuravit quidem Apostolus in Epistolis suis, & sic ostendit quomodo accipiendum esset quod dictum est: Dico vobis non iurare omnino: ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi veniatur, & ex facilitate ad consuetudinem, atque ita ex consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio eorum non habet linguam præscriptam.* Has duas divi Augustini responsiones adoptat D. Thomas hoc est, eisque solvit primum, & secundum argumentum. Et per hæc quoque patet responsio ad auctoritatem Iacobi, qui eodem in sensu ac Matthæus loquitur.

VI. Ad Patrum testimonia dicimus, illos improbatè faciliè iurandi usum; nequitiam vero negasse necessarium. Verum utique est hanc exceptionem illos non assignasse, quoniam illi necesse minime erat; quemadmodum nec Christus hanc exceptionem declaravit, ut animadvertit Soto de iust. & iur. Lib. VIII. art. 2. Cum enim tunc reprehenderent homines ob assuetudinem propensio ad iurandum, idcirco ad iustitiam eorum minime pertinebat eisdem docere, aliquando licitum esse iurare: id fundem erat per se manifestum. Hoc ipsum nobis passim accedit, quidam virtum aliquod redarguimus, & improbamus, non semper oppositam virtutem explicamus. Hanc interpretationem firmat Augustini doctrina, quam, non tamquam probabilem, vel recentem investitam, sed tamquam communem, nullique controversiæ obnoxiam,

præbet. Ad rationem autem dicitur, non posse hominem Deum inducere ut propria voce, vel signo veritate ostendat; quod nec iurans, nec ille qui iuratur, intendat; sed nec tantum homo in testem Deum advocat, ut veritas quam profert, maiorem auctoritatem fidentem evadat alios homines mereatur, & credibilior evadat; quod satis est ad iuramenti utilitatem. Opponi etiam solet factum S. Basilidis martyris, de quo hæc scribit Eusebius Lib. VI. cap. v. *Cum 'a conturbernalibus suis sacramento adigeretur, nefas sibi esse affirmavit omnino iurare: quippe Christianum se esse, idque palam professus.* At communis responso est, Basilidam militem Christianum recentem factum, regulas quas Christiani in iuramentorum usu servabant, ignorasse. Et quoniam observabat Christianos summa cautione a iuramentis abstinere, quia non nisi urgente necessitate iurabant; falso exillimavit non licere Christianis iuramentum. Præterquamquod non a iudice, sed a conturbernalibus ad iurandum inducebatur, & forte per eorum falsa numina: ideo iurare reclusit.

VII. Iuramentum itaque Christianis licitum est, servatis conditionibus quas infra explicabimus. Immo D. Thomas, postquam art. 2. adversus hæreticos demonstravit, iuramentum licitum esse, & honestum, art. 4. ostendit actum esse virtutis religionis, seu patriæ: quoniam iurator, invocans Deum testem, Deifidem proficitur, quia Deum recognoscit tantquam primam veritatem, omniumque rerum conditorem, & proviorem. Quemadmodum ergo actus religionis est precatio, qua Deus ut auxiliator invocatur; sic religionis actus est iuramentum, quo Deus ut testis veritatis invocatur: utrobique enim Deo reverentia exhibetur. Unde, concludit Angelicus, manifestum est quod iuramentum est actus religionis; sive patriæ.

CAPUT III.

Recensentur propositiones quæ iuramentum spectant, ab Ecclesia proscripse.

INter hexagintaquinque propositiones quas anno 1679. damnavit Innocentius XI. quatuor, seu quinque (una namque ad amphibologias directe pertinet) iuramenti materiam spectant. Sunt autem sequentes, quas iuxta ordinem qui in decreto pontificio recensentur, illuc transcribam.

24. *Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velis, aut possis damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

26. *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine, iuret se non fecisse aliquid quod verum fecit, intelligendum intra se aliquid quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum; revera non mentitur, nec est perjurus.*

27. *Causa iusta utendi his amphibologis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorum, res familiares tuendas, vel ad quælibet aliam virtutis actionem; ita ut veritatis occultatio censetur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare iuramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

II. Nihil in præsentia de recentitis propositionibus dicimus, quoniam in sequentibus de eisdem factus disseremus, variorumque sententias quos eadem admittunt, exponemus, & omnia quæ pro plena eorumdem cognitione necessaria sunt, explicabimus.

CAPUT IV.

Recensentur propositiones laxæ, seu improbabiles, quas non pauci Casuistæ docent.

SACrum iusurandum ad hominum fœdera, pacta, & commercia firmanda, ut dictum est, adhibetur. Ad hoc sacramentum, tamquam ad supremum, & quasi divinum iudicem, & contentendes in foro, & bellantes in castris, & cuiusque sectæ, ac religionis homines summo obsequio accedunt, ut iudicia componant, ut mutuum amicitiam foveant, confirmentque, ut controversias finem imponant. Sceleribus habetur qui iuranti fidem adhibere recusat. Nemo ergo non videt, stricto in sensu interpretandum iuramentum esse, non modo obperendum Deo debitum, verum etiam ne apud homines vilescat, parvique fiat, perdatque veritas in discrimen adducta perfurgium quo se recipiat, ut victoriam reportet. Nemo non videt regulas pro iuramenti usu tradendas esse, quasi sinceritatem sine fuce, veritatem sine æquivocatione, ingenuitatem sine circuitione sperent. Hinc consequitur relucendas esse illas Casularum opinionationes quæ ambiguis iuramenta invol-

involunt, quae amphibologiae, & equivocationibus ut docent in iuramentorum ulu, quae denique iurandi consuetudinem facillime excusant. Ne lector istarum opinionum lenocinis decipiatur, congruum dumtaxat centum omnium, quae iurandam duntaxat propositionem, quae iurandam leges nimium laxare videntur, sub iustro disputationis de more nro texere, illumque ob oculos ponere.

I. Per quaecumque verba, etiam expressum iuramentum continentia, iuratur, in foro conscientiae omnino semper attendenda est mens, & intentio iurantis ad dissonandam, an vere iuraverit nec ne. Aut enim positive quis intendit invocare Deum in telem, aut positive noluit invocare Deum, aut negative se habens, vel ignorans praescribit ab invocatione Dei. Si primum, certum semper est iuramentum. Si secundum, certo non est iuramentum in foro conscientiae, sed tantum mendacium, si fallum sic asseruit. Si tertium, iuramentum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis; alioquin semper iurarent, & sepius iurarent, qui ad singula fere verba essentium illud suum Per Deum, per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem, falso iurasse se accusantem, non statim penitentem excusare debet, sed interrogare, an intenderit Deum invocare in telem, & quidem falsitatis. Et longe sepius deprehendat, non fuisse iurata, sed tantum mendaciam ex materia sua dividenda aliquando officiosa, aliando quando iocosa, & siccantia. P. Patricius Sporer tract. 111. in praecip. Decal. cap. 1. sec. 1. n. 9. pag. 203. Neque cum iurans le fallat iurale testatur, ei fides habenda; sed interrogandum, utrum quando Per Deum invocavit rem ita esse, intenderit Deum invocare in telem, & quidem falsitatis?

II. Per quaecumque verba, etiam peripue Deum continentia, multo magis dubia, emittatur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientiae ad intentionem iurantis attendendum, si vellems deprehendere, an vere iuramentum sit. Vel enim, quaecumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia nescit) praescribit ad eulmodi invocatione: hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare, Partio videtur adequata: continet enim contradictoria, & praecisionem ab ipsis. Iam si primum,

certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, ut fatetur communiter Doctores. Licet enim ego dicam: Iuro per Deum, si nolim per haec verba Deum ut telem mei dicti implorare, utique non implorabo, nisi valde materiter, sicuti phticas a magistro eductus verba proferat. Certe in Sicilia ignobiles viri unoquoque verbo Per Deum iurant. Quis autem dicat eos ignobiles vere iurare, cum nec ipsi aliquando sciunt quid significet illud Per Deum? Videtur autem ex sua notione significare per Deum. Denique si tertium, certo non est iuramentum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstractat ab invocatione clare appareat invocationem non exhibere. Tho. Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. pag. 78. Felix Potellas Tom. 1. part. 11. de 2. praecip. Decal. cap. 11. n. 1533. pag. mibi cxi. Vide infra cap. vi.

III. Ad veritatem iuramenti assertorium exigitur, & satis est, ut iurans ita rem se habere arbitretur praedenter, & non levi coniectura ductus, sed certa, aut verisimili, atque probabilis. Tamburinus tamen addit, quod ad iurandum non sufficit quaelibet probabilitas; sed ea quae ad certitudinem moralem faciendam perveniat, necessaria sit. Sed certe quaelibet probabilitas facit moralem certitudinem, ut saepe diximus cum communi. Unde, ut bene ait PALAUS, sufficit, si praedenter, hoc est secundum probabilem rationem, ita esse arbitretur. Leander a SS. Sacram. tract. 1. de iuramento disp. vii. quae. 111. pag. 46. Quod quaelibet probabilitas facit moralem certitudinem, est propositio quae in altera ab Ecclesia damnata continetur. Sequitur ex hac doctrina, ut quisque valeat eandem rem iuramento aut admirare, aut negare. Vide infra c. ix. n. 5. & 4.

IV. Iuro v. g. per Deum me haec nocte non dormivisse, intelligendo vestium: me non habere pecuniam, intelligendo, quam tibi elargiri vultim; uxorem, vel maritum matrimonii leges non fregisse, intelligendo manifeste; non deberi a me mibi centum, intelligendo, ita ut non possim ea mibi conpulsare cum aliis centum quae tu mibi debes. Resp. licere, ut iidem docent (nempe Lessius, Caltropalaus, Rebellen, Bonacina) & docetur passim, praescribendo tamen a danno quod doloso hoc iuramento iniuste facerem, etiam si quis non sit rogatus iurare, sed se offerat. Tho.

Tant-

Tamburinus Lib. II. in explic. Decal. cap. 11. §. 2. n. 1.

V. Rogatus a iudice de deieclo, quod saltem sub opinione probabili non teneatur manifestare, ut si iorum datur templa, non probabo, negare potest se illud commississe, subintelligendo in carcere, vel ad dicendum. Immo potest se offerre ad sic iurandum, quando id opus esset. Antonius a Spiritu sancto tract. v. de iuram. disp. 1. sec. 9. num. 53. pag. 142.

VI. Mulier quae adulterium commisit, potest sub iuramento negare se commississe, subintelligendo, ut manifestare teneatur. Idem ibid. n. 54. pag. 143.

VII. Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, nisi iurant, vel tanti sibi mereant dare, cum de facto non flet, iurare quidem possunt tantum sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare cum alia merce quam habent demi, vel alibi emerunt. Caltropalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. Lessius Lib. II. cap. xlii. dub. 9. n. 4. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxxvii. Candidus disp. 11. art. 3. dub. 14.

VIII. Idem dicendum de emptoribus, qui, ne cogantur emere mercimonia a mercatoribus supra iustum pretium, adfirmant sub iuramento, res ab aliis minoris emisse, vel sibi offerri minoris pretio, ut venditorum res descendant ad iustum, vel infimum pretium, intra iustum tantum, mente concipiunt res minoris emisse, vel sibi oblatae minoris pretio, quas alio tempore emerunt. Candidus disp. xxxvi. art. 4. dub. 14. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxxvii. Palaus, Bonacina, Rebellen, & alii penes Leandrum. Vide infra disp. iv. c. iv. n. 15.

IX. Etiamli rogans omnem equivocacionem vellet excludere, & ultra iuramentum de re facta, petat iuramentum de ca, huius, exigatque iuramentum dicendi veritatem finire abique uli equivocacione, adhuc poterit iurare amphibologico iuramento, & restrictione facta: quia subintelligere potest, ut iuramentum abique equivocacione iniuncta. Nulla enim propositio tam ampla sumi potest, quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Caltropalaus tract. xiv. disp. 1. punct. 7. n. 17. pag. mibi xi. Leander tract. 1. disp. xiv. g. xxxvii. & penes istos Sanchez, Bonacina, Suarez, Lessius, Trullench, Diana, & alii iudices recentis Theologiae. Vide infra disp. iv. cap. iv. §. 15.

Conc. Theol. Tom. III.

X. Titius, qui inducit telem ad iurandum fallum, quod telem putat esse verum, non peccat, licet ipse Titius sciat esse fallum. Petrus Hurtado, Diana, Tancerus apud Tamburinum, qui hanc opinionem ut probabilem suscipit Lib. II. cap. 1. §. 6. n. 7. pag. 80. P. Matthaeus Moya Tom. II. ad tract. 11. disp. 1. q. vii. num. 2. pag. 160. Ego puto in praxi securam. Probabilem dixerunt Tamburinus, Diana, Leander, Hurtado, & alii similes: securitatis incrementum adiecit P. Moya. Vide disp. 11. cap. 111. n. 31.

XI. Consuetudo culpabiliter retenta iurandi fallum deliberate, seu indifferenter verum, & fallum, probabilis non est peccatum distinctum aperiendum in confessione ab ipso peccato actuali perituri; sed sufficit confiteri ipsum adu peccatum. Patricius Sporer tract. 111. in 2. praecip. Decal. cap. 1. sec. 4. n. 151. pag. 223. ex Tamburino Lib. III. cap. 1. §. 5. & aliis. Vide disp. vii. cap. v.

XII. Moraliter enim minus deliquisse censendus est qui consuetudinis contractae impetu peieravit, quamvis deliberate, quam qui recenti, & spontanea mente, ac libertate. Sporer ibidem.

XIII. Igitur impertienda est penitentia, abioluto volenti, & proponenti cessacione, nem peccati, & nullam externam habenti occasione, quantumcumque consuetudini peccati addito. Ioannes Sanchez in selectis disp. 13. apud Tamburinum Lib. III. cap. 1. §. 2. pag. 79. Vide disp. vii. cap. 91.

XIV. Quis ex inveterata consuetudine advenit iurari falso, satis est ne dicere, semel iuravi fallum; an potius necesse erit etiam addere, id iussit ex mala consuetudine? Respondeo, non esse necesse. Idem dico, ut semel hac occasione dicam, de inveterata consuetudine fornicandi, blaphemandi, & ceterorum similium: par enim est ratio. Tamburinus Method. expedit. Confess. Lib. II. cap. 111. §. 3. nu. 21. pag. 109. Vide disp. vii. cap. vi.

XV. Intellige tamen, dummodo actu positivo illam pravam consuetudinem non ve se habens eam vincere negligat, vel desperet: quod sane non rarum, & valde notandum Confessorio, ne nimium vexet conscientias afflictas.

Patricius Sporer loc. cit. num. 154. Non est vexandus qui desperat vincere consuetudinem iurandi: quia non raro contingit eos

P Lg

fic desuper victoriam; ideo urgendi non sunt ad profectam consuetudinem evellendam. An hæc doctrina quid sanienim oleat, vide *disf. vii. cap. v. & vi.*

XVI. „ Qui vero habet consuetudinem tam iurandi, quam mentendi, non tamen coniungendi iuramentum cum mendacio, si quoties iurat, adverteat iurat, & procurat non contingere cum iuramento mendacium, neque teneat sub mortali talem consuetudinem extirpare. “ P. Dominicus *Viva Tom. I. part. II. q. vii. art. 7. nu. 3. pag. 86.* eandem plures alii docent. Vide *disf. vii. cap. v.*

XVII. P. Ferdinandus Castropalpus *Tom. III. tract. XIV. disp. I. punct. 7. num. 4.* „ Si enim aliqua causa honesta occultandi veritatem intercedat, qualis esset, si ad tuam tuorumque salutem, honorem, rem familiarem invidiam conveniret occultatio; aut si conveniret, ne annueres interroganti iniuste; nullam culpam committit sic amphibolice iurans. Quod verum habet, etiam non rogatus iures, seu te offeras ad iurandum; si tamen iurandi, occultandique veritatem honesta causa intercedat. “

XVIII. „ Rogatus de delicto, quod saltem sub opinione probabilis non teneris manifestare, vel ex eo quod non iustitiae rogaris, vel ex eo quod tibi grave nocuumtum ex manifestatione provenit, negare poteris te scilicet, subintelligendo in carcere, vel ad dicendum. “ *Idem ibid.*

XIX. „ Rogatus an promiseris matrimonium, a cuius obligatione secundum opinionem probabilis immunis es, iurare poteris non promississe, subintelligendo, ut teneris. “ *Ibi n. 5.*

XX. „ Exemptus probabiliter a gabella solutione, iurare poteris, te non portare talem, aut talem rem, *esto portes*, subintelligendo, ita ut gabellam debeas. “ *Idem ibid.*

XXI. „ Mercatores qui non possunt illum pretium ab emptoribus obtinere, nisi iurent tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de factis non stet; iurare quidem possunt tanti sibi stare, subintelligendo computatis omnibus expensis, vel tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerat. “ *Idem ibid.*

XXII. „ Pro supra dictis est maxime advertendum, utentem aliqua ex dictis amphibologis debere scire, saltem in genere

se posse absque mendacio veritatem tegere. *Non tamen opus est, in particulari casu, quæserere nichilum quod debet tegi.* Quocirca, si intendat iurare eo sensu qui per dectus verum reperiet, & iacet verum reperiri posse, sufficit ad exculpationem periri. “ *Idem ibi.*

XXIII. P. Dominicus Viva in *Comment. propof. xxvii. Inoc. XI.* „ Quando tamen non occurrit commoda æquivoçatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientiæ facile obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendo deceptionem. “

XXIV. „ Conserudinaris, ut in peccando, estis sape promiserit, & emendatum nunquam fuerit, abiolvi potest, dominus do dolorem habeat, & emendari promittat. “ P. Torrelas *Tom. I. Sem. tract. III. disp. I. cap. 11. fet. I. num. 105.* Laudat Falsum, & Boracianum.

XXV. „ Esti verba secundum se æquivoçata non sunt, nec nisi verum sensum habeant, nihilominus ratione circumstantiarum loci, temporis, officii, interrogantis, & respondentis &c. restrictio, que alias est pure mentalis, fieri potest sensibilibus, & a mendacio, & periurio excusari, ac cum iusta causa eius usus licitus fieri. “ *Idem consulti. 23. n. 134.*

XXVI. „ Immo nec opus est quod iurans, vel attestans cognoscat specificum modum quo veritatem celare possit. Sufficit enim præcipue pro indoctis, in animo addat, Volo gantibus utatur, in animo addat, Volo veritatem celare, qui mentiar, vel per iuramentum eo modo quo Doctores id fieri posse docent. “ *Idem ibi n. 188.* citat Sanchez, Suarez, Castropalpus.

XXVII. „ Similiter non esset pliquam veniale mendacium, dicere iuro ablata I, cum vere nihil iurat. “ P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap. vi. n. 3.*

C A P U T V.

Quid sit iuramentum. Variæ iurandi formulæ exponuntur.

I. Iuramentum definitur a D. Thoma 2. *I. 2. q. lxxxix. art. 1.* quod sit invocatio divini nominis ad fidem faciendam, aut promissionem firmandam. D. Augustinus ab ipso D. Thoma relatus *loc. cit.* definit iuramentum his verbis *ier. xviii. de verb. Apof. Quid est iurare per Deum, nisi, testis est Deus? Disert ab oratione: quia per hanc peti-*

petitur divinum auxilium: per illud autem postulat ut veritas manifestetur. Quare turpiter errat Franciscus Budeus Lutheranus, qui in suis *Inst. Theol. Moral. P. II. cap. 111. §. 5. §. 10.* editit, *Deum hic non spectari ut testem, quasi iusturandum sit testimonium Dei, aut quod Deus ipse de veritate iurantis testetur.* Error Lutherani illius scilicet committitur. Error Lutheranus hic, inquit Iuramentum a iure dicitur: quia, inquit idem Angelicus, quasi pro iura introductionem est, ut pro vero habeatur id quod sub invocatione divini testimonii enuntiat. Alia enim sunt facta vel occulta, vel contingencia, que humano testimonio probari nequeunt: ideo, ut divino testimonio, necessitate cogente, confirmantur, iure statutum est decretumque ut factis divino testimonio firmatis fides adhibeatur.

II. Iuramentum, iusturandum, & sacramentum synonyma sunt. Ex Scriptura siquidem scimus pro eodem usurari iuramentum, & iusturandum, iuxta illud Zacharie *Luc. 1. Iusturandum, quod iuravit ad Abraham patrem nostrum datum est nobis.* Sacramentum quoque nuncupatur tam in Scriptura, quam in iure, ut constat ex *capit. Qui sacra mentum xxii. qu. iv.* Et quamquam sacramenti vocabulum alios magis proprios significatus habet, usurpatur tamen etiam pro iuramento: quia & illud signum est rellacæ, nempe infallibilis veritatis.

II. Ad clariorem datæ definitionis intelligentiam D. Thomas *loc. cit. in respons. ad 1. animadvertit*, nos dupliciter testimonio divino uti posse. Primum testimonio quod Deus iam dedit in Scripturis lais, cum scilicet textum, seu auctoritatem sacre Scripturæ allegamus ad aliquam veritatem probandam. Secundum, cum imploramus testimonium ut exhibendum, nempe ut Deus veritatem illius facti manifestet in cuius confirmationem eius testimonium invocamus: & hoc modo iuramus. Porro, dum in testem Deum invocamus, ut assertiones nostras confirmet, non intendimus ut Deus statim insolito prodigio sui miraculo assertiones nostras sua auctoritate confirmet, & manifestet; quod qui faceret, Deum tentaret; sed petimus tantum ut Deus dictis nostris testimonium suum adiciat, & veritatem revelet, quando sibi placuerit, in vita, vel in morte, in hoc, vel in futuro statu.

IV. Divinum testimonium duobus modis invocari potest. Primo *expresse*, cum Deus ipse in testem afferatur: secundo *tacite*, quan-

do creaturatum testimonium quæ peculiari respectu ad Deum invocatur: cum clarius infra explicabimus. Utrobique autem iuratur, quia utroque modo divinum testimonium imploratur.

V. Hæc divini testimonii invocatio fieri potest *verbis*, ut si iore proferas, *iuro per Deum*; aut, ut si interroganti, utrum *per Deum iures*, oculis, capite, vel aliquo gestu annuas; *factis*, ut si tibi offeratur iuramentum cum libro Evangeliorum, & librum ipsum tangas, etiam nisi verbi proferas, iurare celeris; *mente*, ut si intra animum tuum iures te aliquid facturum, virtute religionis ad id præsumendum adstringeris in foro interno; ut vero in foro externo obligeris, necesse est ut vero extrinsecus descriptis signis iuramentum enuntiatum extrinsecus manifestetur.

VI. Si quis iuraret, librum Evangeliorum tangendo, ac poltea deprehenderet librum illum omnino profanum fuisse, verum esset iuramentum, illudque observare deberet, quia diversitas materialis foret, quoties iurans per sacra Evangelia iurare intendisset. Contra, qui iurat per fallos dotes, iuramentum non facit: quia solus verus Deus meretur sibi ab hominibus fidem præstari.

Variæ iurandi formulæ.

VII. Quoniam verba quibus iuramentum proferret, determinata non sunt, sequitur plurimas esse iuramentorum formulæ. Ad triplex genus omnes revocare possumus. Primi generis sunt quæ iuxta communem sensum, & acceptionem iuramentum, seu divini testimonii invocationem continent; quæ in omni foro pro iuramentis habentur, nisi manifeste constet de contraria intentione illius qui eadem pronuntiat. Secundi generis sunt quæ in communi acceptione divini testimonii assumptionem non continent; quæ pro iuramento non habentur, nisi qui illas proferret declarat se illis veris iuramentum edere voluisse. Tertii tandem generis sunt quæ ambigæ sunt, quæve aliquando iuramentum continent, aliquando non, iuxta varium modum quo illæ proferuntur. Exemplis res clarior apparebit.

VIII. Primi generis sunt *iuro per Deum, Mihi Deus testis est, Vivit Deus, Testem invoco Deum verbum.* Nec tamen necesse est ut usurpatur verbum *iuro*; sed satis est confirmare propria dicta *per Deum, per fidem Dei, per fidem Christi.* Ad hanc quoque classem reducuntur iuramenta quæ sunt per creaturas,

in cibus conspectu suo: III. Regum XVII. Nullo ergo modo inter æquivocas expressiones referenda iura descriptæ formulæ, quidquid attendit reitorum non pauci.

XIII. Iuramentum non continet sequentia dicta, *Sine nequam, mendax, infidelis, hæreticus, sine fur; empuetur mihi natus, auriculis, si ita non esse: similes namque loquutiones, iuxta commune acceptionem, non nisi quamdam præferunt sponsonem. Sequentes vero formulæ, Interficiar, moriar, dispeveram, si per modum execrationis proferantur, iuramentum continent, ut dictum est supra: reddunt enim hunc sensum: Deus, quem in seipsum appello, me occidat, si verum non est quod profero. Secus dicendum, si enuntiativè solummodo pronuntientur: committitur enim hoc pacto non nisi quamdam sponsonem præferunt. Iuramentum quoque non esse mihi probabilius videtur, iuro per me ipsum, per eum qui sum, vulgo giro da quel che sono: quamvis enim homo lingularis Dei creatura sit, iuxta tamen commune sententiam non aliud intelligitur quam interpositio fidei, & auctoritatis humane.*

CAPUT VI.

Nennulle alie questiuicula circa iuramentorum formulæ, potissimum circa hæc, Per Deum, resolventur. Regula quoque pro iuramentis discernendis.

I. A Deo familiaris est hominibus consuetudo iurandi, ut Auctores non pauci, cum præfatam consuetudinem abolere nequeant, iuramentum non esse adfirmid id quod absolute iuramentum est; quemadmodum ex sequentibus planum erit.

II. Quæst. I. An iurent homines passim aientes, Per Dios que s, ut Hispani; Per Diu ut Fovaintenses; Per Dio, ut Itali; Per Dio, ut Siculi: qua omnia idem sonant ac per Deum? Resp. Patritius Sporer tract. III. in 2. præcept. Decal. cap. 1. sec. 1. n. 9. docet, homines Deum sic invocantes, si præscindant ab invocatione divini testimonii; seu si, dum prælata verba proferunt, negativè se habeant (quod idem valet ac si neque intentionem habeant iurandi, neque non iurandi) nullo modo iurare. En illius verba. Iterum non est iuramentum, quia eo ipso Deus non invocatur ut testis: alioquin semper iurarent, & passimè periurarent qui ad singula fere verba essentiant illud suum, Per Deum, Per sacramentum &c. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurasse se accusantem,

non statim periurasse censere debet; sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testimonio, & quidem falsitatis: & longe passimè deprehendet non fuisse periurum, sed mendaciam materia sua dicitandam, aliquando officiosam, aliquando iocosa, & sic venialia. Animum intendens velim ad rationem quam Auctor ille prodit, ut evincat iurantes per Deum non iurare: quia alioquin semper iurarent, & passimè periurarent. Quapropter, ne hoc legi fateamur, dicendum est illos non iurare. Hoc est familiarissimum principium plurimum recentium Casuistarum. Quia homines passim ex pecunia mutuo dato proventum accipiunt, non committunt iuram. Cur? quia alioquin omnes fere essent usuræ labe infecti. Hoc rationis frequentissime utuntur. Sed & consuetudo quam Auctor iste deducit, digna consideratione est. Subdit namque, quod licet peccitens se accuset falsi iuramenti, sua conscientia sic didicisse Confessarius. Unde Confessarius audiens penitentem falso iurasse se accusantem, non statim periurasse censere debet. Hæc a Theologo prolata vivit, fere credibile foret, nisi typis edita legeretur. Concludit tandem, quod licet falsitatem sub illa divini testimonii invocatione pronuntient iurantes, non nisi mendacium iocofum, vel officiosum pro materia diversitate committunt; & consequenter solum venialiter peccant. Quid Chrysolomus, quid Augustinus, quid Patres omnes tam acriter inveniantur adversus iurandi consuetudinem? Nam qui ex consuetudine iurant, expressam intentionem iurandi non habent, nihilque de iuramento cogitant. Hanc doctrinam hausit Sporer ex Tamburino, quem in abum furorum magistrum perhibet. Non ab eo confecta verba etiam Tamburini illicite transcribere, ut cautiore reddam lectores huiusmodi Auctorem. Tamburinus itaque Lib. III. in Decal. cap. 1. §. 3. n. 6. hæc scribit. Per quæcumque verba, etiam perspicue Deum continentia, multo magis dubitè, emittitur iuramentum, erit omnino, & semper in foro conscientie ad intentionem iurantis attendendum, si velimus deprehendere, an verum iuramentum sit. Vel enim, quæcumque tandem verba proferantur, intendit quis primo positive invocare Deum, vel secundo positive non invocare, vel tertio (sive quia non advertit, sive quia non scit) præscindit ab eiusmodi invocatione; hoc est, nec intendit, nec non intendit invocare. Partitio videtur adæquata: continet enim contradictoria, & prævisionem ab ipsis. Len-

si pri-

si primum, certo erit iuramentum, ut ex se patet. Si secundum, certo iuramentum non erit, ut fateatur communiter Doctores... Licet enim ego dicam, Iuro Per Deum, si anima per hæc verba Deum ut testem meo dicit implorare, utique non implorabo, nisi valde materialiter, sicuti si pisticus a magistro edocuit eadem verba proferret. Certe in Sicilia ignobiles viri in unoquoque verbo Par Dio iurantes. Quis autem dicat, eos ignobiles vere iurare, non nec nisi aliquando sciunt quid significet illud Par Dio? Videtur autem ex sua nomine significare Per Deum. Denique si certum, certo item iuramentum non erit, quia non invocatur Deum. Cum enim hic abstrahat ab invocatione, clare apparet invocationem non exhibere. Duo hic docet Tamburinus: quorum utriusque certissime fallum est, nempe quod iurans sine animo iurandi, non iuret: quæ propositio ab Ecclesia damnata est, ut infra videbimus; alterum quod iurans, si non advertat se iurare, seu si præscindat ab invocatione divini testimonii, non iuret: quæ pariter propositio fallæ omnino mihi est, & scandali plena. Sed, quod maxime animadvertere desimus, est, Tamburinum testari, has suas propositiones communiter a Doctoribus edoceri. Laudat namque Layman, qui sane Lib. IV. tract. III. cap. 1. num. 3. eas docet. Citat deinde. Duo hic docet Suarez Lib. I. de iur. cap. 1. num. 4. sed falso: nihil enim ibi habet insignis iste Theologus quod his opinionibus faveat. Rationem porro allegat Tamburinus ad suas propositiones confirmandas, quæ eadem est ac illa quam ex Sporer modo produximus. Iurant enim Siculi, inquit, unoquoque verbo, Par Dio, quod idem sonat ac per Deum. Quis autem dicat, eos iurare? Nomen valida ratio? Sed subdit: Ignorant enim, vel non advertant, quid sit illud Par Dio, quidve significet. Quid sunt illi qui hoc ignorant? Christiani? Catholici? Ignorant ergo christiani populi secundum Decalogi præceptum? At, dum sanctissimum Dei nomen pronuntiant, tamquam pisticæ a magistro docti, materialiter illud proferunt. Pisticæ ergo sunt Siculi ignobiles circa Dei cognitionem? Quid, quædo, eos docent Parochi, & magistri, dum illis edisserunt, Non assumes nomen Dei tui in vanum? Oblivuit ne hoc mandatum in Sicilia? Hæc Tamburini doctrina minus congruit eius patriæ, cuius gens acuminè ingenii præstat; & præterea christiana professio nimum probrosa, ac infestæ est. Et profecto, si dum per Deum assertiones nostras firmamus, iuramentum non pro-

ferimus, hæc sola ratio, quæ non advertimus nos iurare; eadem ratio excusare licebit blasphemias, convicia, maledicta, & flagitia quæque. Hanc Tamburini doctrinam docent, præter Sporer, & Layman citatos, Felix Potellas Tom. I. par. II. de 2. præcept. Decal. c. 11. n. 153. Laurentius Pisanus in suo Gladio Gædon. prop. xxv. sub fivem, Leander tract. 1. disp. 111. q. xi, & alii non pauci. Contentud aliquid iniuria affici Tamburinum, led immerito. Vide infra Diff. 11. c. 11. n. 9. quæst. 2.

III. Doctrinam itaque, & opinionem quam ex citatis Auctoribus descripsi, tanquam fallam, & improbabilem reicio. Ad plenicrem tamen quaestio, & resposionem intelligentiam dico, eos qui suas assertiones confirmant his formulis, Par Dio que s, Par Dio si, Par Dio mi, Per Dio, quod idem est ac dicere per Deum, vere iurare; & si frequenter his formulis utantur, in consequenda iuramentis verari. Si quis vero ira lubra perierit, vel molestia affectus proferet illud Per Deum, atque non iuraret, quia nihil adfirmaret, vel negaret; sed nihilominus nomen Dei in vanum assumeret; led in vanum illud assumunt alii dicentes, Di Dio, Po far Dio, nihil adfirmantes, vel negantes.

IV. Quæst. II. An qui passim nomen Dei assumunt in vanum, licet nihil adfirmet, vel negent, peccent mortaliter? Resp. Qui in quæcumque iræ, tædii, gaudii, alteriusve perturbationis occasione, nomen Dei usurpat, proximo periculo iurandi, & peierandi sese committit. Vix enim fieri potest ut in omnibus fere animi sui motibus Dei nomen pronuntiet, & data occasione adfirmandi aliquid, vel negandi, illud nomen non invocet. Gravior ergo peccare eos aliter qui Deum continenter nominant, non tantum ob vanum, continuam & scandali plenam Dei invocationem, quantum ob gravissimum voluntariumque peierandi periculum. Quare Confessarius prudens & pius neminem illorum qui passim nomen Dei usurpat, absolvat, nisi promittant, & periculo facta, replea linguam suam cohibeant ab eiusmodi vana, & continua divini nominis assumptione. Et quamquam sub initium divine nominationis peccatum grave Confessarius non deprehendat, non ob id penitentem absolvere debet, quando a divini nominis assidua pronuntiatione abstinere detrectat. Ex conscientia liquidem plurimum Confessarius, & ex quorsdam Auctorum nimis laxa doctrina, sacrosanctam consuetudinem iurandi non raro proficiunt.

P. 4. V. Q. III.